

Leib Péter¹

Az anyagcentrikus hadikultúra megjelenése a tengeri hadviselésben

The Appearance of culture of Warfare in attrition in naval warfare

Absztrakt

Tanulmányomban az anyagcentrikus hadikultúra tengeri hadviselésben történő megjelenésével kívánok foglalkozni. Az első részben definiálom a hadikultúra fogalmát, illetve bemutatom a mozgás-, az anyagcentrikus, illetve a gerilla-hadikultúrák általános jellemzőit. Az írás második részében azt vizsgálom, hogy a tengeri hadviselésben hogyan jelennek meg az anyagcentrikus hadikultúra jellemzői. Ennek bemutatására a tengeri hadelmélet két stratégájának, Alfred Thayer Mahan és Sir Julian Stafford Corbett munkásságára támaszkodom.

Kulcsszavak: hadikultúra, tengeri hadviselés, Mahan, Corbett

Abstract

This study discusses the appearance of attrition warfare with regards to naval warfare. Initially I will define the three cultures of warfare and their characteristics. The second part of the study will discuss the examples of the culture of attrition warfare found in the works of renowned theorists, Alfred Thayer Mahan and Sir Julian Stafford Corbett.

Keywords: culture of warfare, naval warfare, Mahan, Corbett

¹ Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola, doktorandusz – University of Public Service Doctoral School of Military Sciences, PhD student, e-mail: leib.peter@uni-nke.hu, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7136-9804>

1. Bevezetés

A társadalmakba szerveződött ember történelme során különböző anyagi és szellemi értékeket hozott létre, amelyeket összefoglalóan kultúrának nevezünk.² Általánosan értelmezve egy embercsoport szokásainak és hagyományainak összességéről van szó. Az emberiség történelmét az őskortól kezdve fegyveres konfliktusok, háborúk jellemezték. A világ különböző pontjain, esetenként térben és időben egymástól függetlenül kialakultak a fegyveres összeütközések szabályai, illetve azok a hagyományok és szokások, anyagi és szellemi termékek, amelyek mentén egy adott nép vagy ország harcait megvívta. A fentiekből következik, hogy magának a hadviselésnek is létezik kultúrája, a hadikultúra.

A hadikultúra meghatározása során az első problémát az jelenti, hogy nem létezik pontos és általánosan elfogadott definíció. A fogalmat keresve a külföldi szakirodalomban sem találunk pontos meghatározással. Az angolszász irodalom katonai kultúrát használ, de annak tartalma eltér a mi hadikultúra-felfogásunktól. Elsősorban a haderő mint társadalmi szervezet, értékeivel, hiedelmeivel, sajátosságaival, vagyis a szervezeti kultúrával foglalkozik.³

A mi témánkhoz már közelebb áll az Amerikai Egyesült Államok Tengerészgyalogságának hadviselési doktrínája, amelyben felmorzsoló és manőverező hadviselésről tesznek említést.⁴

A felmorzsoló hadviselés sajátossága, hogy a győzelmet az ellenség anyagi eszközeinek fölényes tüzerével történő teljes elpusztításában határozza meg. Ez a hadviselés direkt módjaként szerepel a doktrínában, amely a háborút lényegében az erőviszonyok függvényében szemléli. Ez a fajta hadviselés keresi az ellenséges erők koncentrációját, hiszen ott tudja a lehető legnagyobb pusztítást véghez vinni. A felmorzsoló hadviselés a tűz és a csapás hatékony alkalmazását állítja fókuszba, előtérbe helyezve a technikai szaktudást a ravaszsággal vagy a kreativitással szemben. A manővert fontos elemként ismeri el, de annak célját abban látja, hogy lehetővé tegye az ellenség még hatékonyabb pusztítását. A csapások megfelelő pontossága és mennyisége érdekében a centralizált vezetést preferálja. A siker záloga az anyagi és számbeli fölényben rejlik. A szabályzat megemlíti, hogy ennek elérése nemzeti szinten nemcsak katonai, hanem egyben ipari kihívást is jelent. Habár felmorzsoló hadviselés nem létezhet önállóan a maga valójában, az I. világháború lövészárk harcait, illetve az amerikai műveletek többségét a vietnámi háborúban ez a fajta hadviselés jellemezte.⁵

A felmorzsoló hadviseléssel szemben, a spektrum másik oldalán, a manőverező hadviselés helyezkedik el. Ennek a hadviselési módnak a jellemzője az adott katonai ellenállás megkerülése és előnyösebb helyzetből történő támadása. A cél nem a mennyiségi pusztítás, hanem az ellenséges rendszer támadása és védekezésre képtelenné tétele. Ennek során előfordulhat, hogy az ellenséges kötelék teljes komponensei

² Arcanum: *A magyar nyelv értelmező szótára*. é. n.

³ Eric G. Meyer – Brian W. Writer – William Brim: The Importance of Military Cultural Competence. *Current Psychiatry Reports*, 18. (2016), 3.

⁴ USMC: *Marine Corps Doctrinal Publications 1 – Warfighting*. Department of the Navy, Headquarters United States Marine Corps Washington, D.C. 20350-3000 4 April 2018. 2–15.

⁵ USMC (2018) i. m. 16.

maradnak érintetlenül, azonban egységes egészként mégis képtelenné válik a működésre. Az ellenség erősségeinek támadása helyett inkább a gyengeségekre koncentrál, hogy így maximalizálja a rendelkezésre álló előnyöket. A siker az ellenséges rendszer tulajdonságainak megismerésében és kihasználásában rejlik. A manőverek a sebességre és a meglepésre támaszkodnak, amelyek nélkül nem lenne képes az erőt az ellenség gyenge oldalai ellen összpontosítani. A tempó mint fegyver sok esetben a legfontosabb tényezőként jelenik meg. A tűzerő és a felmorzsolás a manőverező hadviselési formánál is jelentkezik. A kritikus ponton, ahol a támadó fél erősségeit az ellenség gyengesége ellen koncentrálja a pusztítás igen nagymértékű is lehet, a teljes ellenséges kötelék megsemmisítését eredményezve. A felmorzsoláshoz hasonlóan ez a fajta harcmodor sem létezik kizárólag a maga valójában, Franciaország 1940-es német lerohanása vagy Patton tábornok kitérése a normandiai hídfőből 1944-ben jól tükrözik sajátosságait.⁶

Hazánkban Kovács Jenő határozta meg a hadikultúra fogalmát az 1990-es évek elején, amikor az önálló magyar katonai stratégia elméleti alapjainak kidolgozását végezte.⁷ Meghatározása szerint „[a] hadikultúra a hadviselést érintő katonai, szellemi és anyagi értékek azon összessége, amely az ellenség erőinek felbomlasztásának, illetve a saját csapatok megőrzésének alapirányát jelöli meg. A hadikultúra nevezhető a hadtudomány irányultságának (áramlatának), a hadsereg karakterének, de másként is.”⁸ A fogalom meghatározása során, figyelembe véve az erőszak alkalmazásának sajátosságait, a hadi kultúra három típusát határozta meg: a mozgáscentrikus, az anyagcentrikus, illetve a gerilla-hadviselés hadikultúráját. A hadi kultúrák bemutatása során látni fogjuk, hogy az anyagcentrikus, illetve a mozgáscentrikus hadi kultúra nagyfokú hasonlóságot fog mutatni a fentebb bemutatott hadviselési formákkal, azonban mégsem tekinthetjük őket azonosnak. A fő különbséget a magyar definícióban az alapirány kifejezés jelenti. Az amerikai szabályzat hadviselési módokat ír le, ami az alapirányhoz képest egy jóval szűkebb szegmenset jelent.⁹

2. A mozgáscentrikus hadikultúra

A mozgáscentrikus hadikultúra lényegét a „szétcsapni, nem ütlegelni”¹⁰ mottóval lehet megfogalmazni. Ez a hadikultúra a leghatékonyabban a manőverező háborúkban alkalmazható. Ebben az esetben direkt hadviselésről beszélünk, mivel az erőszak alkalmazásának eszközei közvetlenül az ellenségre fejtik ki hatásukat. A siker az ellenség gyenge pontjaira mért gyors ütemű támadások sorozatával érhető el, amellyel vert helyzetbe hozzuk az ellenséget.¹¹ Ez a hadikultúra a védelmet ideiglenesnek tekinti, csak addig alkalmazza, amíg a támadás feltételei nem állnak rendelkezésre. A védelem másik

⁶ USMC (2018) i. m. 17.

⁷ Forgács Balázs: *Napjaink hadikultúrái (A hadviselés elmélete és fejlődési tendenciái a modern korban)*. Doktori értekezés. Budapest, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, 2009. 36.

⁸ Kovács Jenő: *Magyarország katonai stratégiája*. (Komplex kutatási téma.) II. kötet. Budapest, ZMKA, 1995. 17–18.

⁹ USMC (2018) i. m. 36.

¹⁰ Heinz Guderian: *Panzer Leader*. Boston, Massachusetts, Da Capo Press edition 1996. [1952] 105.

¹¹ Forgács Balázs: *Hadelmélet – A Magyar Katonai Gondolkodás Története és a Hadikultúrák*. Budapest, Dialóg Campus, 2017. 35.

lehetősége a támadással párhuzamosan, annak támogatása érdekében valósul meg. Ilyenkor a támadási pontokon erőkoncentrációt hozunk létre, míg a többi szakaszon védelemben maradunk. Az ellenség mélységébe intézett csapásokkal egyben a saját erők biztonságát is megvalósítjuk. A fölény kivívása ebben az esetben manőverekkel és nem az anyagi-technikai, valamint a létszámtényezők mennyiségi növelésével következik be. A helyzetek gyors és éles váltakozásából kiindulva nehéz precízen követhető, mindenre kiterjedő tervet készíteni a manőverező harcban. Ez a hadikultúra a hatékony vezetés érdekében megköveteli a decentralizáltságot, illetve a jól képzett, „ésszerűen kockázatos parancsnok” jelenlétét.¹² A sorozatos támadások végrehajtásához szükséges a kezdeményezés megragadása és megtartása, így az elért magas támadási ütemmel (tempóval) elérhető az idő-előny fenntartása. Mindez öngerjesztő folyamatként elősegíti a kezdeményezés megtartását is. A fenti elvre jó példával szolgálnak a német villámháborús hadjáratok a II. világháborúban. Nem véletlen, hogy a mozgáscentrikus hadi kultúrára a harckocsik megjelenése és tömeges elterjedése gyakorolta a legnagyobb hatást. Az alkalmazás során a szárazföldi haderőnem a domináns, hiszen az ellenség stratégiai központjai, a nemzeti erő forrásai is szárazföldi bázisúak. Ezek ellenőrzéséhez mindenképpen szükséges a szárazföldi csapatok jelenléte, így a légierő és a haditengerészet feladata a szárazföldi haderőnem támogatása.¹³

3. Az anyagcentrikus hadikultúra

Az anyagcentrikus hadikultúrát indirekt hadviselési formának nevezzük, mivel a cél elsősorban nem az ellenség megsemmisítése, hanem kifárasztása. Ez a folyamat időigényes, ezért ez a fajta hadviselés elsősorban az elhúzódó, nagy háborúban lehet sikeres.¹⁴ Ebben a hadikultúrában a sikert elsősorban nem manőverekkel, hanem nagy beruházást igénylő eszközökkel végrehajtott csapásokkal érik el. Az alkalmazott erőszak egyfokozatú, az akaratérvényesítést a kifárasztás révén, közvetlenül a társadalomra gyakorolja, annak ellenállását akarja megtörni. A nagy értékű pusztító eszközök felállítását, létrehozását már a békében meg kell kezdeni a hatalmas anyagi ráfordítások miatt. Ilyen eszközök jellemzően a légierő és a haditengerészet arsenáljában található meg, így ezek a haderőnevek a hadikultúra fő képviselői. Pontosan a nagy értékű harceszközök miatt, az anyagcentrikus hadikultúrát gyakorló államok élen járnak a katonai kutatás és fejlesztés terén is.¹⁵ A fő harctevékenységi fajta a védelem, mindamelllett, hogy nem tagadja a támadás alkalmazását sem. A védelem célja elsősorban a támadás megghiúsítására irányul, amelynek során a katonai erőfölényre alapozott elrettentés kap fő szerepet. Erre a hadikultúrára jellemző az elfoglalt területek szilárd kézben tartása is. Az alkalmazott eszközöknek és eljárásoknak köszönhetően a vezetés sokkal centralizáltabban jelenik meg. A tervezés jellemzően aprólékos, matematikai számvetésekből áll össze a megfelelő erő-eszköz elosztás megvalósítása érdekében. Megállapítható, hogy a parancsnok ebben a hadi kultúrában nem kockázatos, sokkal

¹² Kovács (1995) i. m. 23.

¹³ Forgács (2017) i. m. 36.

¹⁴ Forgács (2009) i. m. 68.

¹⁵ Forgács (2009) i. m. 69.

inkább „erőforrás menedzser”. Az akaratérvényesítés sokszor nem katonai elemekkel – diplomácia, gazdaság, ideológia stb. – egészül ki. A hadi kultúrára jellemző, hogy az erőforrás-szükségletek mellett, lényeges a megfelelő katonaföldrajzi helyzet is. Elsődlegesen olyan országokban fejlődött ki, amelyek földrajzi elhelyezkedésükből fakadóan – például tenger által határoltak – már eleve védelemet élveznek.¹⁶

4. A gerilla-hadviselés hadikultúrája

A gerilla-hadviselés hadikultúrája több szempontból is speciálisnak tekinthető. A fegyveres küzdelem nem feltétlenül folyamatos, sokkal inkább a politikai harcok kiegészítéseként jelentkezik. Számos változata létezik, amelyek között megtalálható a függetlenségi, a nemzeti felszabadító, a belső társadalmi jellegű fegyveres küzdelem, illetve a nemzeti és a polgárháború is. Habár ezt a hadi kultúrát nehezebb körülhatárolni, látható, hogy számos megjelenési formája lehetséges, azonban bizonyos általános szabályok is érvényre jutnak.¹⁷ Az egyik ilyen általános szabály a népi támogatás, amely nélkül a gerilla-hadviselés nem életképes. Hasonlóan fontos szerepet tölt be a nagyhatalmi támogatás és a bázisok kiépítése.¹⁸ A nagyhatalmi támogatásra jó példát szolgáltat az Afganisztáni háború, amelynek során az afgán mudzsahedeket, Washington modern vállról indítható Stinger légvédelmi rakétákkal látta el, akik így sikeresen vehették fel a harcot a szovjet haderővel.¹⁹ A gerillacsapatok irreguláris kötelékek, így fegyelmük és szervezetségük sok esetben hagy kívánni valót. Elengedhetetlenül fontos a karizmatikus vezető jelenléte, aki személyével egyfelől megteremtheti az ideológiai bázist, másfelől megfelelő katonai képzettséggel rendelkezik a harc sikeres megvívásához.²⁰ A gerilla-hadviselés hadi kultúrája az anyagcentrikushoz hasonlóan elhúzódó háborúkban jelenik meg. Harcászati szinten, tartalmát tekintve meglepésszerű rajtaütések sorozatából áll, amelyet a legjobban „üss és fuss” taktikaként lehet jellemezni. A korábban megismert hadi kultúrákhoz képest lényeges különbséget mutat, hogy belpolitikai célja is van a mozgalomnak, valamint az erőszak fokozódása addig tart, amíg ezek a célok nem teljesülnek.²¹ Itt is egyfokozatú erőszak-alkalmazásról beszélünk, mivel az akaratérvényesítést a társadalmon keresztül és nem az ellenség szétverésével éri el. Indirekt jellegű, elsődlegesen a kifárasztás módszerére épít. A gerillacsapatok a harc folyamán átalakulhatnak reguláris katonai szervezetekké is, így a fegyveres konfliktus késői szakaszában a kifárasztás mellett a megsemmisítés is megjelenhet. A gerilla-hadviselés hadi kultúrájának fő képviselői az irreguláris erők, de meghatározó szerepet játszhat a szárazföldi haderőnem is, illetve más haderőnemek is közreműködhetnek. Erre jó példát szolgáltat a vietnámi háború, amelynek során a Mekong folyón a vietkong

¹⁶ Forgács (2009) i. m. 70.

¹⁷ Forgács (2017) i. m. 63.

¹⁸ Kovács (1995) i. m. 40.

¹⁹ Lester W. Grau (ed.): *The Bear Went Over the Mountain. Soviet Combat Tactics in Afghanistan*. Washington, D.C.: National Defense University Press, 1996. 105.

²⁰ Kovács (1995) i. m. 39–40.

²¹ Forgács (2017) i. m. 64.

gerillák dzsunkákkal csempészték fegyvereket és ellátmányt, amit az Amerikai Egyesült Államok haditengerészete (*US Navy*) sem volt képes megakadályozni.²²

5. Az anyagcentrikus hadikultúra megjelenése a tengeri hadviselésben

A hadi kultúrák jellemzőinek vázlatos áttekintését követően, a továbbiakban az anyagcentrikus hadi kultúrával kívánok részletesebben foglalkozni, gyakorlati példákkal is alátámasztva, hogy miként is jelennek meg, illetve milyen kapcsolatuk van a tengeri hadviseléssel. Példáimat a tengeri hadviselés két legfontosabb teoretikusa, az amerikai Alfred Thayer Mahan (1840–1914) ellentengernagy, illetve a brit Sir Julian Stafford Corbett (1854–1922) munkásságán keresztül kívánom elsősorban szemléltetni.

Mahan meglátása szerint a modern háború egyik legfontosabb jellegzetesége a tengeri hatalom.²³ Az iparosodás korában egyetlen ország sem képes hadat viselni, amennyiben megfosztják természetes tengerentúli piacaitól és erőforrásaitól. „Az a nemzet, amelyik uralta a tengereket, katonailag azt tehetett, amit akart, miközben továbbra is elláthatta népét a megszokott anyagi javakkal.”²⁴ Mahan a cél elérését úgy tartotta kivitelezhetőnek, hogy az erősebb flottának döntő csatában meg kell semmisítenie az ellenség hadihajóit.²⁵ Mindez jól példázza az anyagcentrikus hadikultúra azon vonásait, hogy a csapásmérésnek kiemelten fontos szerepe van, ugyanakkor az ellátás veszélyeztetésével, megszakításával, tehát kifárasztással igyekszik az akaratervényesítést biztosítani.

Mahan szerint a tengeri hatalom eléréséhez számos összetevőnek kell megvalósulnia, amelyek az alábbiak:

- földrajzi helyzet;
- az állam és tengerpartja adottságai, éghajlata;
- területi kiterjedés;
- népesség;
- nemzeti karakter;
- a kormányzat sajátosságai.²⁶

A fenti felsorolás meglátásom szerint önmagáért beszél, ugyanakkor egyik eleme – a földrajzi helyzet – különösen fontos.

Az anyagcentrikus hadikultúra, illetve a tengeri hadviselés azon országokban alakulhat ki, amelyek rendelkeznek tengeri kapcsolattal. A tengernek védelmet kell nyújtania más országokkal szemben, így elviselhetőbbé válik a haditengerészet fejlesztésének hatalmas költsége, mivel viszonylag kisebb méretű szárazföldi haderőt kell fenntartani. Ugyanakkor, a tengernek egyben „akadálymentesnek” is kell lennie

²² Kaiser Ferenc: A blokádmélete és gyakorlata a tengeri hadviselésben. *Aetas*, 22. (2007), 4. 52.

²³ Alfred Thayer Mahan: *The influence of sea power upon history 1660-1783*.

²⁴ Daniel Moran: A stratégiaelmélet és a hadviselés története. In John Bavlis et alii: *A stratégia a modern korban*. Budapest, Zrínyi, 2005. 51.

²⁵ Moran (2005) i. m. 52.

²⁶ Kaiser Ferenc: Alfred Thayer Mahan. In Göcze István (szerk.): *Állam és katona*. Budapest, Dialóg Campus, 2017. 125–127.

annak érdekében, hogy a világoceánokat a lehető legkönnyebben elérhessük. A földrajzi helyzet problémáját érzékletesen szemlélteti a német felszíni flotta helyzete az I. és a II. világháborúban. Berlin hiába rendelkezett erős egységekkel, a Brit Királyi Haditengerészet (*Royal Navy*) minden esetben sikeresen alkalmazta a távoli blokádot, megakadályozva a német felszíni hajók kijutását az Atlanti-óceánra.²⁷ Edward Wegener német ellentengernagy megfogalmazása szerint a tengeri hatalom két összetevő, a flotta és a földrajzi helyzet szorzata. Ha valamelyik tényező eredménye nulla, akkor a tengeri hatalom sem valósulhat meg.²⁸ Ezt a tételt alátámasztja az a tény is, hogy mindkét világháborúban nagy tengeri demokráciákat találunk a nyertes oldalon, amelyek elég hosszú ideig képesek voltak kitartani, hogy végül gazdasági és ipari fölényük a harcmezőn is érvényesülhessen.²⁹

Sir Julian Stafford Corbett Nagy-Britannia legnagyobb hatású tengerészeti stratégiája. Fő műve, *A tengerészeti stratégia egyes alapelvei*³⁰ 1911-ben jelent meg. A téma szakírói műveit széleskörűen pontosabbnak, fejlettebbnek és logikailag meg-alapozottabbnak tekintik Mahan munkásságánál. Felismerte, hogy mind a szárazföldi, mind a tengeri műveleteket a politika és a nemzeti érdekek befolyásolják, egyetértve Clausewitzel abban, hogy a katonai műveletek a politikának vannak alárendelve.³¹

Nézetei szerint a tengeri és a szárazföldi műveletek egymástól függnek, valamint a haditengerészeti stratégia és műveletek egy adott nemzet katonai tevékenységének csak egy részét képezik. Sürgeti a szárazföldi és a tengeri kötelek legszorosabb együttműködését. Véleménye szerint „a haditengerészet nagy súllyal eshet latba a háborúk során, de stratégiai hatása eredendően közvetett, anyagháború jellegű és időigényes”.³²

A tengeri uralomról vallott nézetei szerint, a világtengerek alapvető értéke, hogy kommunikációs eszközként funkcionálnak, tehát a tengeri uralom a tengernek mint kommunikációs eszköznek az ellenőrzését, irányítását jelenti. A tengerészeti kommunikáció magában foglalja az ellátást és a kereskedelmet is, ugyanakkor jelen vannak benne a stratégiai kommunikációs vonalak is, amelyek kritikus jelentőségűek egy nemzet túlélése szempontjából. A tengerészeti kommunikációs vonalak (a fontosabb hajózási útvonalak) ellenőrzése, mint cél, egyben a saját kereskedelem védelmét, továbbá az ellenség gazdasági érdekeibe történő beavatkozást, végső soron az ellenség ellen-áll erejének leküzdését jelenti. Az előzőkből fakadóan, szerinte a haditengerészetek elsődleges célja a tengeri kommunikációs útvonalak biztosítása (SLOC),³³ valamint az ellenséges flotta kiiktatása kell hogy legyen.³⁴

Corbett a védelmet a háború erősebb oldalának tekintette, amelyet a gyengébb haditengerészetnek addig kell alkalmaznia, amíg elég erőssé nem válik a támadásba való átmenethez. Véleménye szerint támadó műveletekre csak akkor van szükség, ha a politikai célkitűzések megkövetelik, hogy megszerezzünk valamit az ellenségtől;

²⁷ Kaiser (2007) i. m. 56.

²⁸ Forgács (2017) i. m. 56.

²⁹ Moran (2005) i. m. 55.

³⁰ Julian Stafford Corbett: *Some Principles of Maritime Strategy*. Project Gutenberg Publications, 2005. [1911].

³¹ John J. Klein: Corbett in Orbit. *Naval War College Review*, 57. (2004), 1. 63.

³² Moran (2005) i. m. 52.

³³ Sea lines of communication: tengeri kommunikációs vonalak.

³⁴ Klein (2004) i. m. 64.

egyébiránt a védelemben „a háború sokkal hatékonyabb formáját” látta, a támadó műveleteket az erősebb hatalomnak kell előnyben részesítenie.³⁵

A háborúkat a politikai cél függvényében korlátozott és nem korlátozott kategóriákra osztotta, amelyben a földrajzi helyzetet Corbett is kiemelten kezelte. A szárazföldön vívott háborúkban – ellentétben a tengeri összecsapásokkal – a küzdelmet főként szomszédos államok vívják meg egymással. Az egymással határos szárazföldi (kontinentális) országok közötti háború esetén nincs olyan stratégiai jelentőségű akadály, amely megakadályozná az ellenséget teljes erejének harcbavetésében. Másként kifejezve, a szárazföldön megvívott háborúk természete bonyolulttá teszi a politikai célok korlátozását, mivel egyik vagy mindkét állam képes minden rendelkezésére álló eszközzel az elkerülhetetlenül fenyegetett létérdekeinek védelmére. Ahogy Corbett be is bizonyította, a korlátozott háború ideális körülményei kizárólag a tengeri hadviselés esetében állnak fenn, és csakis a domináns tengeri haderő képes annak kihasználására. A korlátozott háború lehetősége állandó jelleggel csak a szigetállamok, illetve olyan hatalmak esetében állnak fenn, amelyeket különválaszt egymástól a tenger, továbbá akkor, ha a korlátozott háborút folytatni kívánó hatalom képes a tenger oly mértékű ellenőrzésére, hogy a távoli célpontok elszigetelése mellett képes legyen honi területeinek egy esetleges invázióval szembeni védelmére is.³⁶ A tengeri győzelem az erők nagyságától és egymás pozícióinak – flottabázisok, kereskedelem, fojtó pontok – kihasználásától függ. A kikötők és tengeri fojtó pontok ellenőrzését, ezáltal az ellenséges kereskedelem veszélyeztetését, továbbá így az ellenséges haditengerészet ütközetbe kényszerítését a kedvező feltételek közepette, sokkal hatékonyabbnak ítélte, mint az ellenséges flotta döntő ütközetben történő megsemmisítését.³⁷

Jól látható, hogy ebben a megközelítésben a katonai eszközök mellett szerepet kapnak a diplomáciai, gazdasági, illetve az egyéb elrettentő eszközök is. A haditengerészeti egységek diplomáciai célú alkalmazása nem új keletű. 1911-ben a második marokkói válság kirobbanásakor, II. Vilmos német császár az SMS PANTHER cirkálót küldte a marokkói Agadir kikötőjébe érdekei érvényesítésére Franciaország és a Brit Birodalom ellen.³⁸ Ez volt a híressé vált „párducgrás”, az ágyúnaszád diplomácia eklatáns példája. A gyakorlat azóta se változott sokat, hiszen közismert tény, hogy a világ válságövezeteiben először a US Navy repülőgép hordozói jelennek meg „a diplomácia 90.000 tonna vízkiszorítású eszközeiként”. Az elrettentés további példajaként nevezhetjük meg az interkontinentális ballisztikus rakétákkal felfegyverzett tengeralttjárókat is, amelyek szerepe napjainkban is kiemelt.³⁹

³⁵ Klein (2004) i. m. 64.

³⁶ Milan Vego: *Naval Classical Thinkers and Operational Art*. Naval War College, 2009. 7.

³⁷ Klein (2004) i. m. 66.

³⁸ Tarján M. Tamás: *Kirobban a második marokkói válság*. é. n.

³⁹ Sam J. Tangredi: *A stratégiaelmélet és a hadviselés története*. In John Bavlis et alii (szerk.): *A stratégia a modern korban*. Budapest, Zrínyi, 2005. 163.

6. Összegzés, következtetések

Írásomban a hadi kultúrák jellemzőinek rövid összefoglalása után bemutattam az anyagcentrikus hadikultúra megjelenését a tengeri hadviselésben, két meghatározó teoretikus munkásságával alátámasztva. A tengeri hadviselés indirekt módon szolgálja az akaratérvényesítést. Elsődlegesen a védelmet részesíti előnyben, de azt aktívan ellentámadásokkal kiegészítve képzelel. A haditengerészetek és a hozzájuk kapcsolódó infrastruktúra fenntartása hatalmas ráfordításokat igényel, ezért a földrajzi helyzetnek kiemelten fontos szerep jut. A haditengerészet kötelékeivel az ellenfelet az erőforrásaitól fosztjuk meg, a kifárasztásra törekszünk, ezért annak alkalmazása a nagy és elhúzódó háborúban lehet igazán hatékony. Az ellenfelet a döntő (fojtó) pontok szilárd kézben tartásán és ellenőrzésén keresztül foszthatjuk meg a tengerhez való hozzáféréstől.

Természetesen a hadikultúrák nem vegytiszta formában jelennek meg a valóságban. A haditengerészet egyik fő feladata továbbra is a szárazföldi haderőnem támogatása, azonban a technológia fejlődésével ezt a küldetését egyre hatékonyabban képes betölteni. A nukleáris fegyverek, a repülőgép-hordozók vagy a robotrepülőgépek megjelenésével a csapásmérés lehetőségei jelentősen megnöttek. Az elrettentés, a tengeri útvonalak védelme vagy az ellenséges flottakötelékek elpusztítása továbbra is a haditengerészetek feladatát fogják képezni. Összességében kijelenthetjük, hogy a szárazföldi haderőnem fő feladata a területek birtokbavétele, illetve azok megvédése, míg a haditengerészet az ezt lehetővé tevő hozzáférés és a megközelítés biztosítása.⁴⁰ A hadi kultúrák határvonalai valóban elmosódnak, hiszen a modern területmegtagadó, hozzáférést gátló védelmi képességek elterjedésével, valamennyi haderőnemnek az összhaderőnemi gondolkodás irányába kell elmozdulnia a fenyegetés leküzdése érdekében.

Felhasznált irodalom

- Arcanum: *A magyar nyelv értelmező szótára*. é. n. Online: www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-magyar-nyelv-ertelmezo-szotara-1BE8B/k-359B8/kultura-3985D/
- Corbett, Julian Stafford: *Some Principles of Maritime Strategy*. Project Gutenberg Publications, 2005. [1911]. Online: www.gutenberg.org/files/15076/15076-h/15076-h.htm
- Forgács Balázs: *Napjaink hadikultúrái (A hadviselés elmélete és fejlődési tendenciái a modern korban)*. Doktori értekezés. Budapest, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, 2009. Online: <https://nkerpo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/12154/ertekezes.pdf;jsessionid=E3677EA-E6069848052F56182F050F498?sequence=1>

⁴⁰ Tangredi (2005) i. m. 171.

- Forgács Balázs: *Hadelmélet – A Magyar Katonai Gondolkodás Története és a Hadikultúrák*. Budapest, Dialóg Campus, 2017. Online: www.uni-nke.hu/document/uni-nke-hu/5.%20Forg%C3%A1cs%20jegyzet.pdf
- Grau, Lester W. (ed.): *The Bear Went Over the Mountain. Soviet Combat Tactics in Afghanistan*. Washington, D.C., National Defense University Press, 1996. Online: www.files.ethz.ch/isn/139681/1996-08_Bear_Went_Over_Mountaine.pdf
- Guderian, Heinz: *Panzer Leader*. Boston, Massachusetts Da Capo Press, 1996. Online: www.academia.edu/8802096/Heinz_Guderian_-_1952_-_Panzer_Leader
- Kaiser Ferenc: A blokádmélete és gyakorlata a tengeri hadviselésben. *Aetas*, 22. (2007), 4. 49–68. Online: http://acta.bibl.u-szeged.hu/41357/1/aetas_2007_004_049-068.pdf
- Kaiser Ferenc: Alfred Thayer Mahan. In Góczy István (szerk.): *Állam és katona*. Budapest, Dialóg Campus, 2017. 119–132. Online: https://fejlesztési-programok.uni-nke.hu/document/fejlesztési-programok-uni-nke-hu/Allam_es_katona_web.pdf
- Klein, John J.: Corbett in Orbit. *Naval War College Review*, 57. (2004), 1. 59–74. Online: <https://digital-commons.usnwc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2073&context=nwc-review>
- Kovács Jenő: *Magyarország katonai stratégiája*. (Komplex kutatási téma.) II. kötet. Budapest, ZMKA, 1995.
- Mahan, Alfred Thayer: *The influence of sea power upon history 1660-1783*. Boston, Little, Brown and Company, 2004. [1890]. Online: www.gutenberg.org/files/13529/13529-h/13529-h.htm
- Meyer, Eric G. – Brian W. Writer – William Brim: The Importance of Military Cultural Competence. *Current Psychiatry Reports*, 18. (2016), 3. Online: <https://doi.org/10.1007/s11920-016-0662-9>
- Moran, Daniel: A stratégiaelmélet és a hadviselés története. In John Bavliss – James Wirtz – Eliot Cohen – Tóth Péter – Bazsó Márton: *A stratégia a modern korban*. Budapest, Zrínyi, 2005. 29–65.
- Tangredi, Sam J.: A stratégiaelmélet és a hadviselés története. In John Bavliss – James Wirtz – Eliot Cohen – Tóth Péter – Bazsó Márton: *A stratégia a modern korban*. Budapest, Zrínyi, 2005. 149–177.
- Tarján M. Tamás: *Kirobban a második marokkói válság*. é. n. Online: www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1911_majus_21_kirobban_a_masodik_marokkoi_valsg/
- USMC: *Marine Corps Doctrinal Publications 1 – Warfighting*. Department of the Navy, Headquarters United States Marine Corps Washington, D.C. 20350-3000 4 April 2018. Online: www.marines.mil/portals/1/Publications/MCDP%201%20Warfighting%20GN.pdf?ver=2019-01-31-110543-300
- Vego, Milan: *Naval Classical Thinkers and Operational Art*. Naval War College. 2009. Online: <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/1014479.pdf>